

УДК [373.2.011.3-053.4:81'233]:37.012(045)
DOI: 10.31499/2307-4906.1.2022.256200

СЛОВЕСНА ТВОРЧИСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Вікторія Іванова, доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет.

ORCID: 0000-0003-3954-9407

E-mail: vika-ivanova@ukr.net

У статті проведено теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблемі словесної творчості дітей дошкільного віку та виділено педагогічні умови її розвитку. Використано методи дослідження: теоретичний аналіз літератури з психології, педагогіки, порівняння і класифікація матеріалів з проблеми дослідження; метод теоретичних побудов.

На основі теоретичного аналізу встановлено, що для активної та успішної участі дітей дошкільного віку у словесній творчості необхідна психологічна платформа у вигляді розвинутої уяви, творчого мислення, образного сприйняття, мовлення у всіх його аспектах.

Ключові слова: творчість; дитяча творчість; словесна творчість; мовленнєвий розвиток; художнє сприйняття; поетичний слух; дошкільник; умови розвитку словесної творчості.

THE VERBAL CREATIVITY OF PRESCHOOLERS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Victoria Ivanova, Doctor of Pedagogic Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Pre-school Education, Mukachevo State University.

ORCID: 0000-0003-3954-9407

E-mail: vika-ivanova@ukr.net

The article has considered and analyzed psychological and pedagogical approaches to the problem of children's creativity, especially children of preschool age. We have shown the views of scientists on the concept of "verbal creativity of preschool children", which is understood as a twofold process of accumulation of impressions in the process of pedagogical activity and their creative processing into the language of verbal signs. Psychological and pedagogical principles of verbal creativity of preschool children have been revealed. The author of the article has highlighted pedagogical conditions for the development of children's verbal creativity.

The purpose of the study is to conduct a theoretical analysis of psychological and pedagogical research on the problem of verbal creativity of preschool children and to identify pedagogical conditions for its development. Research methods – theoretical analysis of the literature on psychology, pedagogy, comparison and classification of materials on the research problem, method of theoretical constructions.

Based on theoretical analysis, it has been established that for active and successful participation of preschool children in verbal creativity children have to require a psychological platform in the form of developed imagination, creative thinking, figurative perception, speech in all its aspects. The structure of the process of development of verbal creativity in preschool childhood includes three stages: preparatory (accumulation of experience), the actual process of verbal creativity and the final (analysis of the results).

The implementation of pedagogical conditions for the development of verbal creativity of preschoolers requires more careful consideration of the problem of preparing a specialist for the development of verbal creativity of children, which we have seen as prospects for further research.

Keywords: creativity; children's creativity; verbal creativity; speech development; artistic perception; poetic hearing; preschooler; conditions for the development of verbal creativity.

На сучасному етапі суспільного розвитку, що характеризується глибокими змінами в усіх сферах життєдіяльності, присутнє місце займає проблема виховання творчих особистостей, здатних вирішувати найскладніші завдання кризового періоду.

Одним з основних завдань сучасної освіти визначено формування всебічно розвиненої, творчої особистості, здатної реалізувати творчий потенціал у динамічних соціально-економічних умовах, як у власних життєвих інтересах, так і в інтересах суспільства. Завдання творчого розвитку необхідно вирішувати вже на етапі дошкільного дитинства, оскільки це – чи не єдиний відрізок людського життя, де творчість можна розглядати як універсальну здатність, що забезпечує успішне виконання найрізноманітнішої дитячої діяльності [13]. Словесна творчість як найскладніший вид діяльності дітей, з одного боку, є важливою умовою, з другого – ефективним засобом розвитку творчої особистості.

У роботах М. Поддякова, В. Ушачова, Г. Щукіної та інших розглядаються ідеї, що стали основою для вивчення та аналізу процесу розвитку творчості. Вивчено сутність та специфіку словесної творчості, прийоми її розвитку (Л. Ворошніна, М. Коніна, Л. Пеньєвська, Є. Тихесва, О. Ушакова, Є. Фльоріна та ін.). Доведено, що в основі формування словесної творчості лежить художнє сприйняття (Н. Карпінська, Г. Куршева, О. Ушакова ін). Відзначено взаємозв'язок словесної творчості та мовленнєвого розвитку дітей (Н. Гавриш, К. Крутій, Л. Колунова, О. Ушакова та ін.).

Зазначені дослідження створили міцну теоретичну базу для вирішення питань розвитку словесної творчості, а також визначили, що проблема словесної творчості дітей дошкільного віку не знаходить належного відображення в сучасних дослідженнях.

Мета статті – провести теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблемі словесної творчості дітей дошкільного віку, та виділити педагогічні умови її розвитку.

У процесі дослідження використано комплекс наукових методів: теоретичний аналіз літератури з психології, педагогіки, порівняння і класифікація матеріалів з проблеми дослідження; метод теоретичних побудов.

Вихідним для розуміння сутності словесної творчості є поняття «творчість». Аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури виявив такі взаємопов'язані та взаємодоповнювальні напрями вивчення феномена творчості: 1) дослідження продукту або твору культурної творчості; 2) дослідження творчого процесу; 3) дослідження здатності людини до творчості.

Ми визначаємо творчість як діяльність, що породжує щось якісно нове, у цьому випадку як критерій творчості виступає продукт, його новизна та оригінальність. Результат творчості може полягати не тільки у створенні якого-небудь продукту, а й у розвитку самого суб'єкта творчості. Ступінь реалізації сутнісних сил людини в процесі творчої діяльності стає критерієм творчості, тобто творчість – це розвиток, що реалізується у формах людської діяльності.

Діяльність є творчою, якщо продукт творчості має суспільну значущість. Слід розрізняти об'єктивно нове (нове у контексті історії культури) і суб'єктивно нове (нове лише для автора). Звідси, творчою є діяльність і тоді, коли продукт має лише особисту значимість та цінність.

Рушійною силою творчості є протиріччя, вирішення якого становить зміст творчості, а задоволення потреби – його мету. Творчий акт складається з кількох етапів:

виникнення проблеми, підготовка до вирішення, виникнення ідеї та, нарешті, її втілення.

Здатність до творчості постає як ступінь інтелектуально-мотиваційного розвитку, тобто до творчості здатна будь-яка людина, що має розвинену загальну здатність. Здатність до творчих проявів виникає в людини не від народження, а формується під впливом середовища, умов життя, під впливом виховання [3; 7]. Це положення дозволяє розглядати творчість як діяльність, здатну розвиватися в процесі життя і властиву не окремим, винятковим особистостям, а доступну всім за умови розвитку її з ранніх років. Л. Виготський писав: «Творча діяльність виникає не одразу, а дуже повільно і поступово розвивається з простіших форм у складніші, кожному періоду дитинства властива своя форма творчості. Вона залежить від інших форм нашої діяльності, зокрема досвіду» [3].

Завдання творчого розвитку особистості необхідно вирішувати вже на етапі дошкільного дитинства, оскільки саме цей вік, як відомо, характеризується проявом талантів, здібностей дітей.

Проблема дитячої творчості містить у собі настільки широке коло питань, що, попри значну кількість робіт з цієї теми, досі є актуальною в психології та педагогіці, оскільки її вирішення пов'язане з проблемою загального розвитку та дозрівання дитини.

Принципово важливим й особливим для визначення специфіки дитячої творчості, зокрема й словесної, що відрізняє її від творчості дорослих, є її суб'єктивна значимість (цінність). За твердженням Д. Менджеричької, саме слово «творчість» недоречне, «якщо підходити до дитячої словесної діяльності з міркою дорослої людини. Однак воно виправдане, якщо підійти до вирішення питання з погляду розвитку» [12]. Загальнолюдської новизни та цінності продукт дитячої творчості не несе, але суб'єктивна значимість його величезна. Результат «відкриття для себе» – не стільки створення нового продукту, скільки зміни у дитині, виникнення в неї нових способів діяльності, знань, умінь. Отже, головна цінність дитячої творчості полягає у розвитку особистості дитини, її творчого потенціалу.

Дитяча творчість, на думку Л. Виготського, потрібна самій дитині. Гра потрібна самій дитині, і дитяча словесна творчість необхідна передусім для правильного розгортання сил самого автора. Тому дитяча творчість має прямувати ззовні та оцінюватися з погляду того об'єктивного значення, яке вона має для розвитку та виховання дитини [3].

Істотним внеском у розвиток проблеми творчості дітей дошкільного віку стала розробка М. Поддяковим принципово нового підходу до дослідження питань психічного розвитку, а саме – вивчення внутрішньої суперечності, яка є його джерелом. Співвідносячи цю суперечність із теорією складних динамічних систем, М. Поддяков відокремлює механізм взаємопереходів від стійких психічних структур до нестійких, мінливих і пошукових. Цю здатність автор вважає головною у становленні творчої діяльності.

Дослідник розглядає дитяче експериментування у всіх його видах та формах як необхідну умову не лише загального розумового розвитку, а й розвитку особистості загалом. Від внутрішньої активності дитина йде до самостійного пошуку, після цього настає етап саморозвитку, коли дитина використовує нові знання та нові способи дії. А потім, як квінтесенція, йде етап дитячої творчості, де нові результати експериментування виступають як ядро дитячої творчості [13]. Таке розуміння психічного розвитку перетворює проблему творчості на одну з пріоритетних проблем

дошкільної освіти.

Процес розвитку словесної творчості з необхідністю передбачає розгляд питання про етапи формування дитячої художньої творчості взагалі. На першому етапі відбувається накопичення досвіду. Роль педагога полягає в організації життєвих спостережень, що впливають на дитячу творчість. Дитину треба вчити образному баченню оточення (сприйняття приймає естетичне забарвлення). У збагаченні сприйняття особливу роль відіграє мистецтво. Твори мистецтва допомагають дитині гостріше відчувати прекрасне в житті, сприяють зародженню художніх образів у її творчості. Другий етап – власне процес дитячої творчості, коли виникає задум, йдуть пошуки художніх засобів. Процес дитячої творчості не дуже розгорнутий у часі. Виникнення задуму в дитини проходить успішно, якщо створено установку на нову діяльність (вигадаємо розповідь). Наявність задуму спонукає дітей до пошуку засобів його реалізації: пошуки композиції, виділення вчинків героїв, вибір слів, епітетів. На третьому етапі з'являється нова продукція. Дитина цікавиться якістю, прагне завершити її, відчуваючи естетичне задоволення. Тому необхідне проведення аналізу результатів творчості дорослими, їхня зацікавленість.

Для нашого дослідження суттєве значення має уточнення поглядів на поняття «словесна творчість дітей дошкільного віку».

Словесна творчість розуміється як двоєдиний процес накопичення вражень під час педагогічної діяльності та творчої переробки їх на мову словесних знаків [16; 19].

Так, на думку О. Ушакової, словесна творчість – продуктивна діяльність, що виникає під впливом творів мистецтва і вражень від навколишнього життя та виражається у створенні усних творів [16]. Результатом цієї діяльності дітей дошкільного віку є складені ними оповідання, казки, вірші, сценарії, ігрові діалоги, фольклорні форми тощо, але значимість самого творчого процесу, творчого акту, є домінуючою порівняно з творчим мовленнєвим продуктом.

Учені Н. Венгер, Л. Виготський справедливо вважають, що у зрілій формі словесна творчість починає виявлятися лише у шкільному віці, оскільки саме у цей період складаються передумови її розвитку: достатній запас особистих переживань, життєвий досвід, уміння аналізувати відносини для людей у різному середовищі, уміння по-новому комбінувати дійсні факти життя, опановування мовлення вищого рівня, досить високий рівень розвитку писемного мовлення [2; 3].

Разом з тим, дослідження вітчизняних педагогів, психологів, роботи дитячих письменників, передовий досвід практики закладів дошкільної освіти показує, що прояви літературно-творчих здібностей виявляються вже у дошкільному дитинстві [6; 18].

Зупинимося на психолого-педагогічних засадах словесної творчості дітей дошкільного віку.

Становлення творчої діяльності дітей традиційно розглядається психологами у зв'язку із розвитком уяви [3; 6; 7; 19]. У вітчизняній науці основною є ідея Л. Виготського про те, що уява, соціальна за своєю природою, є відображенням навколишньої дійсності й зароджується в дошкільному дитинстві [3].

О. Запорожець, О. Дяченко довели важливість і необхідність вивчення специфіки уяви, її закономірностей, що впливають на загальний розвиток дитини [6; 7]. Відповідно до загальноприйнятої у вітчизняній науці ідеї Л. Виготського, уява починає розвиватися в грі [19], а потім продовжує свій розвиток в інших видах діяльності: в

конструктивній, образотворчій, музичній, літературно-художній.

Усі дослідники сходяться на думці, що уява може досягти високого рівня розвитку лише під керівництвом дорослого. У роботах О. Дяченко представлені загальні механізми та етапи розвитку уяви [6]. Як умови, що найбільш сприяють розвитку дитячої уяви і перетворенню репродуктивної уяви, яка механічно відтворює дійсність, у творчу, у дослідженнях Дж. Сміта, Є. Кравцова розглянуто фізичні, соціально-емоційні, психологічні, інтелектуальні фактори.

Сприяє прояву творчості й образність мислення дошкільника. Вона забезпечує свіжість, нешаблонність дитячого сприйняття світу, сприяє розвитку уяви та фантазії [2; 6; 7]. Недооцінка його розвитку надалі позначається негативно.

У старшому дошкільному віці дитина починає опановувати основними операціями логічного мислення, необхідними для творчого процесу. Це проявляється у виділенні та стійкості цілепокладання в діяльності. Г. Люблінська пише: «Це підтверджується тим, що діти все більше уваги починають приділяти ідеї, тобто задуму свого твору» [11, с. 234–235].

Л. Виготський також відмічає появу задуму у діяльності старших дошкільників і характеризує цей факт як перехід дітей від репродуктивної діяльності до творчої [3].

Словесна творчість, як будь-яке художнє явище, вимагає від сприймаючого відповідної сенсорної готовності, певного рівня розвитку сприйняття [2; 16]. Під художнім сприйняттям розуміється специфічне пізнання дійсності, що відбувається у формі художніх образів [2; 7; 15; 17]. При цьому сприйняття носить не пасивний, формальний, а активний, перетворювальний характер, оскільки у процесі сприйняття художнього твору немає передачі готового авторського змісту, бо в кожній людині виникає власне розуміння художнього образу.

Художнє сприйняття дитиною літературних творів пов'язане з розвитком у дітей психологічних процесів, поглибленням знань про навколишній світ, збагаченням життєвого досвіду дітей, вихованням у них естетичних і моральних почуттів та розвивається поетапно протягом усього життя від наївної участі в зображуваних подіях до складніших форм естетичного сприйняття. Особливо значні ці зміни у період дошкільного дитинства [2; 3].

Сприйняття художніх творів і словесна творчість зв'язуються воєдино за допомогою поетичного слуху. Б. Теплов зазначає, що для успішної літературної творчості необхідне тонке сприйняття мовлення, що звучить. На його думку, поняття «поетичний слух» з психологічної точки зору так само «законне і необхідне, як і поняття «музикальний слух». Без наявності «поетичного слуху», тобто без дуже тонкого розвитку «бачення» і «чуття», не можна успішно займатися літературною творчістю [15].

Так, О. Ушакова вважає, що в основі словесної творчості лежить сприйняття творів художньої літератури, усної народної творчості, зокрема і малих фольклорних форм (прислів'я, приказки, загадки, фразеологізми), у єдності змісту та художньої форми. При цьому поетичний слух слід розуміти ширше, як такий, що належить до сприйняття будь-яких творів, не тільки поетичного жанру. «Поетичний слух – це здатність відчувати виразні засоби художнього мовлення, розрізняти жанри, розуміти їх особливості, і навіть вміння усвідомлювати зв'язок компонентів художньої форми зі змістом літературного твору» [16].

Таким чином, для активної та успішної участі дитини в словесній творчості

необхідна психологічна платформа у вигляді розвинених уяви, мислення, сприйняття.

Оскільки словесна творчість є діяльністю з перекладу наочно-образних уявлень, які виникають під впливом творів мистецтва та вражень про навколишнє, на мову словесних знаків, правомірно говорити про мовленнєвий розвиток дитини як необхідну умову повноцінної словесної творчості.

Дослідження щодо розвитку мовлення дітей дошкільного віку дозволяють розглядати словесну творчість дітей як комплексний процес, що охоплює розвиток усіх сторін мовлення: лексичної, граматичної, фонетичної. Своєчасне становлення всіх сторін мовлення є фундаментом розвитку словесної творчості, тому що від рівня мовленнєвого розвитку дошкільників багато в чому залежить перехід мовленнєвих умінь і навичок у їхню словесну творчість.

Так, у словниковій роботі на перший план висувається семантичний компонент, оскільки розуміння дитиною значення слова (у системі синонімічних, антонімічних, полісемантичних відносин) призводить до свідомого вибору слів і словосполучень, точного їх вживання у зв'язному висловлюванні.

У формуванні граматичного ладу мовлення виділяється насамперед формування мовленнєвих узагальнень у сфері морфології, словотвору, синтаксису, які є основою свідомого оперування мовленням у зв'язному висловлюванні. Особливого значення набуває володіння запасом граматичних засобів (інверсія, співвіднесеність синтаксису з темою висловлювання, доречне вживання прийменників та ін.), здатність відчувати структурне та семантичне місце форми слова в реченні та цілому висловлюванні.

У вихованні звукової культури мовлення дітей особливу увагу приділяють опануванню таких характеристик, як сила голосу (гучність і правильність вимови), темп, дикція, плавність викладу, інтонація, оскільки в усвідомленні чіткості звукового оформлення висловлювання закладено умову становлення та розвитку мовлення дітей дошкільного віку [16].

Взаємозв'язок усіх сторін мовлення є важливою передумовою розвитку зв'язного монологічного мовлення (у широкому значенні – словесної творчості). Зв'язність мовленнєвого висловлювання досягається шляхом формування у дітей уявлення про структуру висловлювання (початок, середина, кінець), зв'язки між реченнями та структурними частинами тексту.

Необхідний рівень мовленнєвого розвитку передбачає як формування в дітей різних структурних рівнів мовленнєвої системи (фонетики, лексики, граматики), так і елементарне усвідомлення явищ мови та мовлення. Ф. Сохін підкреслює зв'язок цього усвідомлення з недостатнім розвитком функцій мовлення, формуванням мовленнєвих умінь і навичок та розвитком мовленнєвої здібності загалом. З останньою дуже тісно пов'язане поняття «чуття мови» [18; 19], яке дає дитині можливість комбінувати мовні одиниці у висловлювання, причому, – це творче комбінування у всіх смислах.

Таким чином, у своєму мовленнєвому розвитку дитина проходить шлях від репродуктивного відтворення мовлення через збагачення лексичної, фонетичної, граматичної сторін мови в процесі навчання мови до вміння самостійно висловлювати свої думки, передавати певний сенс у будь-яких формах зв'язного висловлювання. Знання та уявлення, отримані в процесі цілеспрямованого навчання, дитина переносить у свою ініціативну словесну творчість. А значить, цей процес піддається розвитку та вдосконаленню через особливу організацію освітнього процесу та мовленнєвої роботи зокрема.

Питанням розвитку словесної творчості дітей дошкільного віку присвячені численні дослідження. Л. Пен'євська розробила методи та прийоми формування словесної творчості дітей дошкільного віку. Її рекомендації полягають у тому, що необхідно проводити попередню роботу (спостереження), учити вибирати тему для самостійних оповідань, використовувати спеціальні методи та прийоми (мовленнєвий зразок, план твору, допоміжні питання та ін.).

Є. Короткова розглядає творче оповідання як один зі складних етапів з формування зв'язного монологічного мовлення. Автором розроблена система занять з навчання розповіді за готовими сюжетами. Творча ініціатива та вигадка, на думку дослідника, спочатку має виявлятися у межах реалістичного сюжету. Дитина може вигадувати події та дії вигаданого героя, але дотримуватися життєвої достовірності, та лише поступово діти старшого дошкільного віку можуть звертатися до казкових сюжетів. При цьому необхідно непряме керівництво з боку вихователя, що використовує такі прийоми, як мовленнєвий зразок, придумування продовження та завершення оповідання, розповідь за готовим сюжетом, план, питання, вказівки, аналіз, оцінка дитячих оповідань.

Н. Гавриш найважливішими джерелами розвитку виразності дитячого мовлення розглядає твори художньої літератури та усної народної творчості, зокрема і малі літературні форми (прислів'я, приказки, фразеологізми, загадки, скоромовки). Вона відзначає невідповідність між здатністю дітей до сприйняття образного ладу творів і вміннями висловлювати свої думки, враження у власних творах. Н. Гавриш виділяє напрями, що реалізуються паралельно як у навчанні рідної мови, так і при ознайомленні з творами художньої літератури та фольклору: розвиток усіх сторін мовлення, розвиток сприйняття літератури та фольклорних творів [4].

Л. Калмикова проаналізувала наукові факти у галузі мовленнєво-діяльнісного онтогенезу, довела, що сутність розвитку мовленнєвої діяльності у дошкільників полягає у трансформації неусвідомленого, мимовільного висловлювання у свідоме, довільне, цілеспрямоване, спрограмоване, відрефлексоване мовлення [8].

К. Крутій акцентує на тому, що дитина для усвідомлювання способу словотворення у різних комунікативних ситуаціях спочатку має засвоїти мотивовану лексему, співвідносячи її з предметом, явищем чи об'єктом довкілля, навчитись добирати афікси необхідної семантики [9]. Учена приходить до висновку, що свідомий вибір дитиною дошкільного віку необхідних граматичних засобів у процесі побудови зв'язного висловлювання дає їй змогу вільно користуватися мовленнєвими засобами під час спілкування, при цьому на засвоєння дітьми елементів граматичної системи мови впливають два основні чинники: залежність від простоти або складності мовленнєвого явища та ступінь його комунікативної значущості.

Сучасні дослідники виділяють такі педагогічні умови розвитку словесної творчості дітей:

- створення на основі гуманно-особистісного підходу сприятливого розвивального середовища, орієнтованого на розвиток творчості дітей;
- активізація педагогом різних творчих проявів у роботі зі словом;
- збагачення літературного досвіду дошкільнят художніми творами; формування культури художнього сприйняття;
- різноманітність змісту, форм, прийомів та методів розвитку словесної творчості;

- розвиток творчої уяви дошкільнят та формування всіх сторін мовлення дитини.

До них, на нашу думку, необхідно віднести й спеціальну підготовку вихователя до здійснення такого роду діяльності.

Таким чином, феномен творчості розглядається як найбільш продуктивна форма діяльності людини, що зумовлює появу нових культурних цінностей або продукту, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Дитяча творчість у її суб'єктивній значущості є важливим механізмом розвитку, самореалізації творчих сил дитини.

Словесна творчість дітей дошкільного віку є продуктивною діяльністю, пов'язаною з перекладом наочно-образних уявлень, що виникають під впливом творів мистецтва і вражень про навколишнє на мову словесних знаків, і розвивається в процесі співпраці дорослого та дитини.

Для активної та успішної участі дітей дошкільного віку у словесній творчості необхідна психологічна платформа у вигляді розвиненої уяви, творчого мислення, образного сприйняття, мовлення у всіх його аспектах. Структура процесу розвитку словесної творчості в дошкільному дитинстві містить три етапи: підготовчий (накопичення досвіду), власне процес словесної творчості та заключний (аналіз результату).

Як перспективи подальших досліджень вбачаємо розгляд проблеми підготовки майбутніх вихователів до розвитку словесної творчості дітей; вивчення процесу формування готовності майбутніх вихователів до такої роботи з дітьми; виявлення педагогічних умов ефективного формування такої готовності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах. Київ: Слово, 2008. 440 с.
2. Венгер Н. Б. Пути к развитию детского творчества. *Дошкольное воспитание*. 1983. № 11. С. 32–35.
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. СПб., 1997. 96 с.
4. Гавриш Н. В. Развитие мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному дитинстві: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2002. 438 с.
5. Давыдов В. В. Виды обобщений в обучении. Логико-психологические проблемы построения учебных предметов. Москва: Педагогическое общество России, 2000. 480 с.
6. Дьяченко О. М. Развитие воображения в дошкольном детстве: автореф. дис. ... д-ра психол. наук. Москва, 1990. 31 с.
7. Запорожец А. В. К вопросу об обучении, воспитании и развитии детей 6-летнего возраста. *Советская педагогика*. 1973. № 1. С. 30–36.
8. Калмикова Л. О. Психологія розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 2011. 462 с.
9. Крутій К. Л. Теорія і практика формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку (на матеріалі морфології і словотворення): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2005. 44 с.
10. Лурия А. В., Юдович Ф. Я. Речь и развитие психических процессов у ребенка. Москва, 1956. 93 с.
11. Люблинская А. А. Очерки психического развития ребенка. Москва: Просвещение, 1965. 235 с.
12. Менджеричкая Д. В. Игра и детское творчество. *Воспитание детей в игре*. Москва: А.П.О., 1996. С. 12–19.
13. Поддьяков Н. Н. Новые подходы к развитию творчества дошкольников. *Вопросы психологии*. 1990. № 1. С. 16–19.
14. Сохин Ф. А. Осознание речи старшими дошкольниками. *Подготовка детей к школе в детском саду*. Москва, 1978. С. 50–56.

15. Теплов Б. М. Избранные труды: в 2-х т. Москва: Педагогика, 1985. Т. 1. 328 с.
16. Ушакова О. С., Танина Л. В. Развитие словесного творчества в различных видах художественной деятельности. *Наука о дошкольном детстве – традиции и современность*: материалы Междунар. конф. / отв. ред.: В. Т. Кудрявцев, Л. А. Парамонова. Москва: Аванти, 2000. С. 68–70.
17. Флерица Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника / под ред. В. Н. Шацкой. Москва: АПН РСФСР, 1961. 334 с.
18. Чуковский К. И. От двух до пяти. Москва: Педагогика, 1991. 399 с.
19. Эльконин Д. Б. Психология игры. Москва: Педагогика, 1978. 304 с.

REFERENCES

1. Boghush, A. M. (2008). *Metodyka navchannja ditej ukrajinsjkoji movy v doshkilnykh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching Ukrainian to children in preschool educational institutions]. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
2. Vengher, N. B. (1983). Puti k razvitiju detskogo tvorcestva. [Ways to the development of children's creativity]. *Preschool education*, 11, 32–35 [in Russian].
3. Vyghotskyj, L. C. (1997). Voobrazhenie i tvorcestvo v detskom vozraste. [Imagination and creativity as a child's reward]. St. Petersburg [in Russian].
4. Ghavrysh, N. V. (2002). Rozvytok movlennjevo-tvorchoji dijalnosti v doshkilnomu dytynstvi [Development of speech and creative activity in preschool childhood]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Davydov, V. V. (2000). Vidy obobshhenij v obuchenii. Logiko-psihologicheskie problemy postroenija uchebnyh predmetov. Moskva: Pedagogicheskoe obshhestvo Rossii [in Russian].
6. D'jachenko, O. M. (1990). Razvitie voobrazhenija v doshkol'nom detstve [Development of imagination in preschool childhood]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Moscow [in Russian].
7. Zaporozhec, A. B. (1973). K voprosu ob obuchenii, vospitanii i razvitii detej 6-letnego vozrasta [On the issue of education, upbringing and development of 6-year-old children]. *Soviet pedagogy*, 1, 30–36 [in Russian].
8. Kalmykova, L. O. (2011). Psykholohija rozvytku movlennjevoji dijalnosti ditej doshkilnogho viku [Psychology of speech development of preschool children]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Krutij, K. L. (2005). Teorija i praktyka formuvannja ghramatychno pravyl'nogho movlennja v ditej doshkilnogho viku (na materiali morfologhiji i slovotvorennja) [Theory and practice of grammatically correct speech formation in preschool children (based on morphology and word formation)]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
10. Luryja, A. B., Judovych, F. Ja. (1956). Rech' i razvitie psihicheskikh processov u rebenka. [Speech and development of mental processes in a child]. Moscow [in Russian].
11. Ljublynskaia, A. A. (1965). Oчерки psihicheskogo razvitija rebenka. [Essays on the mental development of a child]. Moscow: Enlightenment [in Russian].
12. Mendzheryckaja, D. V. (1996). Igra i detskoe tvorcestvo. Vospitanie detej v igre. [Play and children's creativity. Raising children in play]. Moscow: A.P.O. [in Russian].
13. Poddjakov, H. H. (1990). Novye podhody k razvitiju tvorcestva doshkol'nikov. [New approaches to the development of creativity of preschoolers]. *Voprosy psihologii*, 1, 16–19 [in Russian].
14. Sohin, F. A. (1978). Osoznanie rechi starshimi doshkol'nikami. Podgotovka detej k shkole v detskom sadu. [Awareness of speech by older preschoolers. Preparing children for school in kindergarten]. Moscow [in Russian].
15. Teplov, B. M. (1985). Izbrannye trudy (Vol. 1–2); Vol. 1 [Selected works: in 2 volumes. Vol. 1]. Moscow: Pedagogy [in Russian].
16. Ushakova, O. S., Tanina, L. B. (2000). Razvitie slovesnogo tvorcestva v razlichnyh vidah hudozhestvennoj dejatel'nosti. [The development of verbal creativity in various types of artistic activity]. *The Science of Preschool Childhood – Tradition and Modernity*: proceedings of the Scientific Conference. Moscow: Avanti [in Russian].
17. Fleryna, E. A.; Shackaja, V. N. (Ed.). (1961). Jesteticheskoe vospitanie doshkol'nika [Aesthetic education of a preschooler]. Moscow: APN RSFSR [in Russian].
18. Chukovskij, K. Y. (1991). Ot dvuh do pjati. [Two to five]. Moscow: Pedagogy [in Russian].
19. Jel'konin, D. B. (1978). Psihologija igry. [Psychology of the game]. Moscow: Pedagogy [in Russian].